

SAZ

Umumy orta bilim berýän mekdepleriň
3-nji synpy üçin derslik

Özbekistan Respublikasynyň Halk bilimi ministrligi
tarapyndan neşire hödürlenildi

Täze neşir

DAŞKENT – 2022

UO'K 78(075.3)
KBK 85.31ya72
N 76

Awtorlar:

Nadim Narhojaýew, Rustam Baltaýew, Gülnara Ganiýewa

Syn ýazanlar:

- G. Mansurowa –** R. Glier adyndaky ýöriteleşdirilen Respublikan sazçylyk mekdebiniň hor dirižyorlygy bölüminiň başlygy.
- S. Hudaýberganow –** Ürgenç Döwlet Uniwersitetiniň Sungaty öwreniş fakultetiniň ýerine ýetirijilik we medeniýet kafedrasynyň professory.
- K. Rahimow –** Ürgenç Döwlet Uniwersitetiniň Sungaty öwreniş fakultetiniň saz bilimi kafedrasynyň dosenti.

ŞERTLI BELGILER:

diňleýäris

maşk depderiňizde ýerine ýetiriň

aýdym aýdýarys

saz döredijiligi

saz sowady

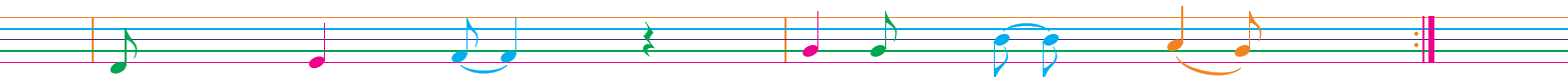
berkitmek üçin ýumuş

Respublikanyň ýörite kitap gaznasynyň
serişdeleriniň hasabyndan çap edildi.

Original maket we dizaýn konsepsiýasy
Respublikan tälim merkezi tarapyndan taýýarlandy.

ISBN 978-9943-7814-3-6

© Respublikan tälim merkezi, 2022

SÖZBAŞY

Gadyrly okuwçy! Eliňizdäki Aýdym-saz kitaby sizi täsin sazlar we äheňler dünýäsine alyp barar, duýgularyňyzy näzik eder, saza bolan höwesiňizi artdyrar we gözelligi söýmegi öwreder.

3-nji synpda aýdym-sazy üns bilen diňlemegi we ýakymly edip aýdym aýtmagy, aýdym-saz sowatlylygy boýunça täze bilimlere eýe bolup, kompozitorlaryň döredijiligi bilen tanyşarsyňyz. Aýdym-saz endikleriňizi has-da baýlaşdyrarsyňyz. Ýylyň dowamynda aýdýan aýdymlaryňyz sizi Watana wepalylyk ruhunda terbiýeleýär. Bagtly çagalyk temalaryny wasp edýär. Şonuň üçin sazlaryň we aýdymlaryň mazmunyna düşüniň, sözleriň we heňleriň bitewiligine akyl ýetiriň. Labyzly we ýakymly ýerine ýetirmek ukuplaryny has pugtarak eýelejek boluň.

Awtorlar

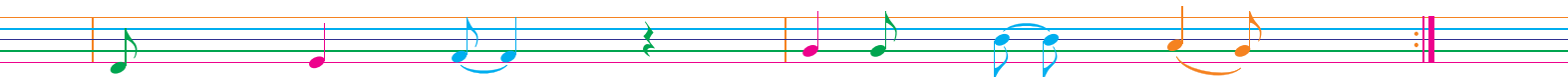

SAZDAKY SÄGINMELER

AÝDYM AÝTMAGYŇ DÜZGÜNLERI

1. Aýdym aýdanyňyzda bedeniňizi göni we erkin saklaň.
2. Aýdym aýdanyňyzda asuda dem alyň. Eginleriňizi ýokary galdyрмаň. Demiňizi tygşytlaň we sözlemiň ahyryna çenli saklaň.
3. Aýdymdaky çekimli bogunlary has uzyn we çekimsiz bogunlary has çalt we aýdyň ýerine ýetiriň.
4. Sesiňizi ýeňil we ýakymly etmegi öwreniň, aýdymlary mazmunly aýtmagy öwreniň.
5. Her aýdymyň mazmunyny düşüňip aýtmagy öwreniň.
6. Hor bolup aýdym aýdanyňyzda, köpçüligiň sesini diňläň we sesiňiziň tapawutly bolmazlygyna göz ýetiriň.
7. Mugallymyňyzyň el hereketlerine üns beriň we ähli hereketleri anyk ýerine ýetirmegi endik ediniň.
8. Sesiňiziň bagt baýlygydygyny ýadyňyzdan çykarmaň. Elmydama ony aýawlaň. Sagdyn we dury owaz bilen aýdylýan gowy söz, gowy aýdym hem jan rahatlygygyny ýadyňyzdan çykarmaň.

1-nji ders. GARAŞSYZLYGYMYZY WASP EDÝÄRIS

Gadyrly çagalar! Aşaky synplarda ýurdumyzyň garaşsyzlygyny we gülläp ösmegini wasp edýän «Gadym Turan», «Watanjanyň, watanyň», «Eziz bossan Özbekistan» ýaly ajaýyp aýdymlary aýtmagy öwrendiňiz. Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasy hem güneşli topragymyzy, onuň özüne çekiji tebigatyny, mähirli adamlaryny we edermen ýaşlaryny wasp edýän aýdymdyr. Mugallymyňyzyň kömegi bilen aýdym aýtmagy öwreniň.

GELIŇ, MAŞK EDELIŇ

Aýdym aýdanyňda sözleri düşnükli we aýdyň aýtmak möhüm ähmiyete eýe.

Diňleýjä ýetmek üçin sözler we saz birleşdirilmelidir.

Aşakdaky maşkyň kömeginde dogry atmagy özdürmäge synanyşarys.

Gö - ni aý - dym aý - dyň ýa - şa,

A - çyk bir aý - dym aý - dyň

Hiç wagt yz - da gal - ma,

Bi - le - lik - de aý - dym aý - dyň.

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ DÖWLET SENASY (Özbek dilinde)

Sözleri **A.Oripowyňky**

Sazy **M. Burhanowyňky**

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

G a ý t a l a m a :

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

G a ý t a l a m a:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

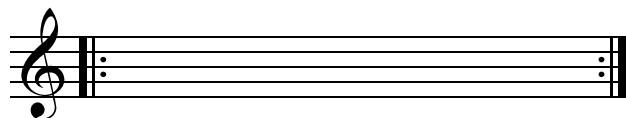
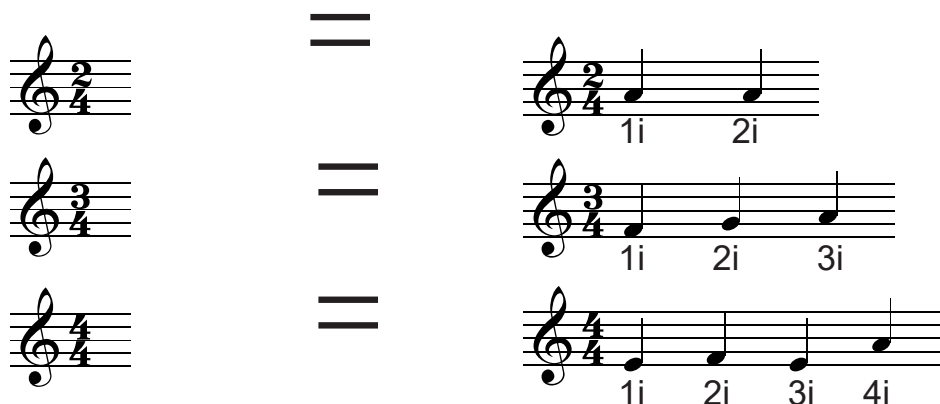

GAÝTALAMAK

Öňki synpda öwreniňiz ýaly, saz taktlara bölünýär. Takt güýçli we güýçsüz ülüşlerden durýar. Güýçli üleşň öňünde goýulýan dik çyzyga **takt çyzygy** diýilýär.

Taktlar iki, üç, dört çäryege deň bolan dürli uzynlykdaky notalardan ybarat bolup biler. Takt **ölçegini** görkezýän sifrler bolsa açardan soň ýazylýar.

Iki setirli çyzygyň öňündäki iki nokat eseriň tutuşlygyna ýa-da böleginiň gaýtalanmalydygyny görkezýär.

Biz muňa, «repriza» – gaýtalama belgisi hem diýýäris. Ol saz böleginiň gaýtalanmaly bolan taktlarynyň başynda we ahyrynda goýulýar.

Maşky nota depderiňize ýerine yetiriň.

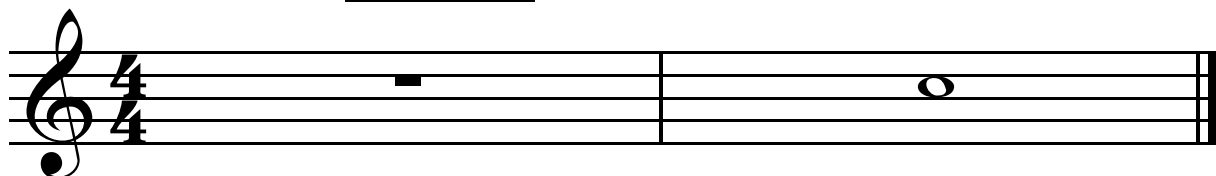
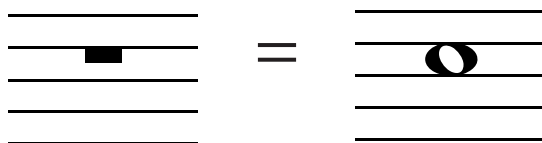

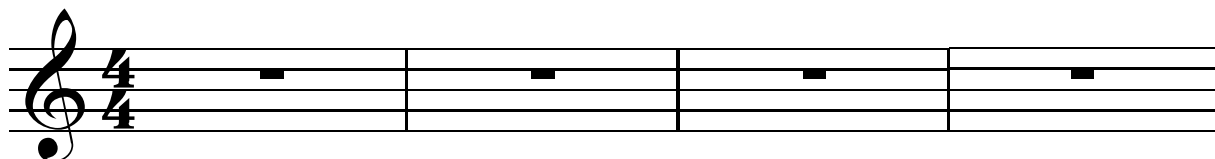
2-3-nji dersler. SÄGINMELER HAKYNDÄ DÜŞÜNJE. BITIN SÄGINME.

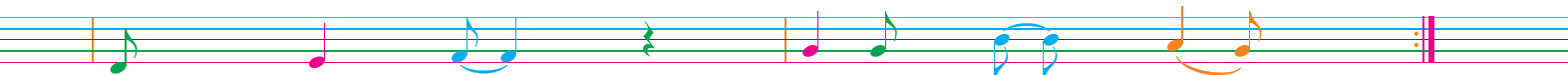
Aýdymyň ýa-da sazyň käbir ýerinde sesler säginmeli ýa-da durmaly bolanda säginmelerden (dyngy belgilerinden) peýdalanylýar.

Notalaryň çekimlilikli dürlü bolşy ýaly, säginmeler hem dürlü çekimlilikde bolýar. Bitin säginme bitin nota deň bolmak bilen ynha şeýle ýazylýar:

Nota depderiňize bitin säginmeleri dogry ýazyň.

ILKINJI JAŇ

Sözleri **K. Nurbadowyňky**

Sazy **H. Amangeldiýewiňki**

Çaltrak, şadyýan

Ilkinji jaň kakyl dy,
Mekdep gapysyn kakdyk.
Içi doly akyll y,
Kitap gatyny açdyk.

Pugta gulak asýarys,
Mugallymyň öwdüne.
Batly gadam basýarys,
Bilimleriň ýurduna.

SALOM MAKTAB

(Ўзбек тилида)

Сўзлери **E. Rahimowyňky**

Сазы **J. Najmiddinowyňky**

Чалт

Sa - lom, mak - tab, jon mak - tab, Se - ni se - va -

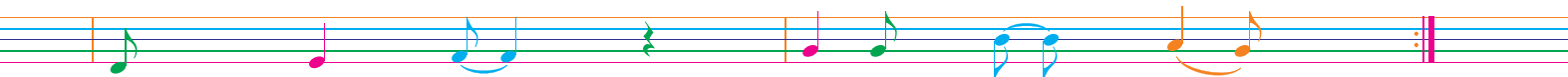
man, maq - tab. Biz - ga o - chiq qu - cho - g'ing,

1. 2.
Yo - nim - da gul - zor - bo - g'ing. zor - bo - g'ing.

Salom, maktab, jon maktab,
Seni sevaman, maqtab.
Bizga ochiq quchog'ing,
Yoningda gulzor – bog'ing.

Mana qo'limda kitob,
O'qish kitob ham hisob.
Sharillatib o'qiyman,
Bilag'on bo'lay deyman.

Qalam, ruchkam bor, mana,
Yozaman dona-dona.
Xatim bo'lsin chiroyli,
Kulib tursin naq oydak.

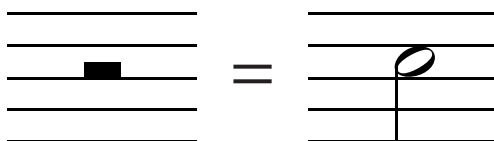
Salom, maktab, jon maktab,
Qo'shiq aytaman maqtab.
Men ham belcha ushlayman,
Gulbog'ingda ishlayman.

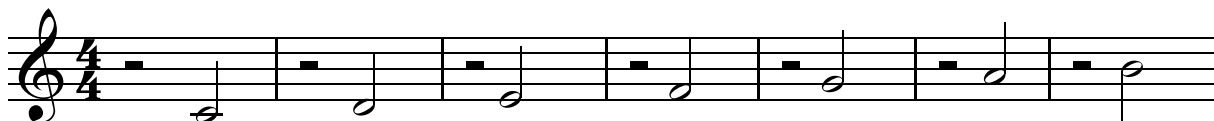

4-5-nji dersler ÝARYMLYK SAZ SÄGINMESI

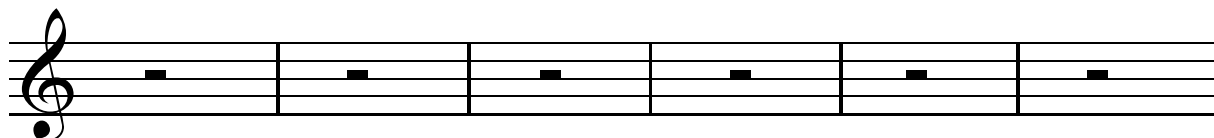
Ýarymlyk säginme ýarym nota deňdir.
Ýarymlyk säginme şeýle ýazylýar.

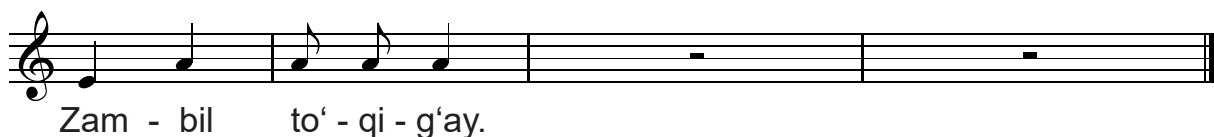
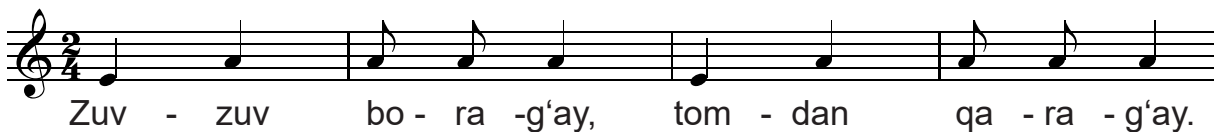
Aşakdaky nusgadan ýarymlyk säginmeleri tapyp sanaýarys.

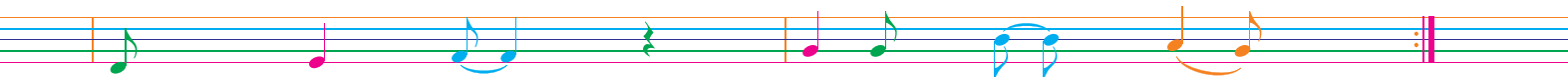

Nota depdere ýarymlyk säginmäni dogry ýazmak.

Geliň, aşakdaky maşklary bilelikde aýdalyň. Säginme bar ýerinde durup, el çarpýarys.

BIBIJAN

Türkmen halk sazy

Çaltrak

O'ZBEK BOLALARIMIZ

(Özbek dilinde)

Sözleri we sazy **A. Haýdarowyňky**

Baxtdan ko'ngil yayraydi,
Ko'zda shodlik porlaydi.
Jahon uzra baralla
Ovozimiz yangraydi.

Gaýtalama:

O'zbek bolalarimiz,
Gul-u lolalarimiz.
Chaqqon, kuchli, zehnli,
Tirishqoq har birimiz.

Gaýtalama.

Navro'z har bir kunimiz,
Xayrli har tunimiz.
Bizni jon-dildan sevar
Ota-onalarimiz.

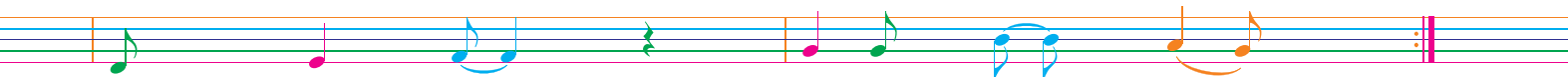
Gaýtalama.

Hammamiz bir tan, bir jon,
Vatanimiz – jonajon,
Yuqtirmaymiz sha'niga
Zarracha gard hech qachon.

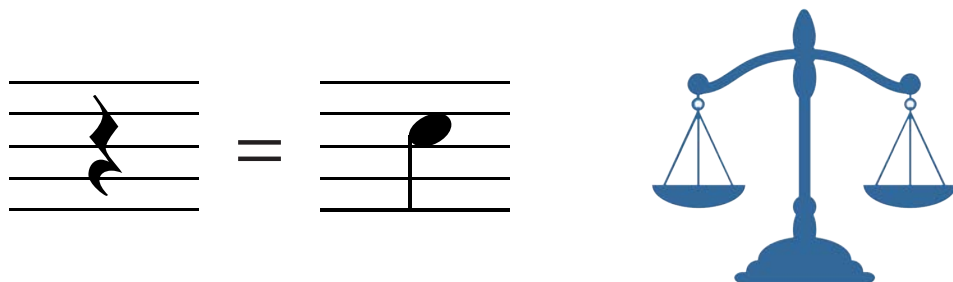
Bellikleriň atlaryny dogry aýdyň. Ony maşk depderiňize
göçüriň.

6-7-nji dersler. ÇÄRÝEK WE ÝARYM ÇÄRÝEK SÄGINMELER

Çärýek säginme hem çärýek nota ýaly öz çekimine we ölçegine eýe.
Çärýek säginme çärýek nota deň bolup, ynha şeýle ýazylyar:

Çärýek säginmeden soň aşakdaky maşky ýerine ýetirýäris.

?!

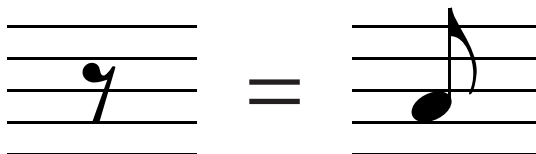
Muny maşk depderiňizde ýerine ýetiriň.

Ўарым чăрыек сăгинме ўарым нота деңдир. Ыне, ўарым сăгинме шеъле ўазылъар:

Ашакдакы маъшкы ўарым чăрыек сăгинмăни беряў etmek bilen аўдъарыс.

Ўадъан

Саз eserindăki сăгинmeleriň дърлүче болъандыгынъ bildiňiz. Ашакдакы сазы diňläň we ondaky чăрыек сăгинмăниň taktlarda gelýändigine üns beriň.

PÖKGIM

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Çaltrak

Al - dym e - li - me A - la - ja to - pum. Ge - liñ, hem-me-jäñ,
Pök - gi - ni ga - pyñ... Pök-pök pök-pök Ses-le-ner pök - gim.
Pök - pök, pök - pök Bes - le - ner pök - gim. Bes - le - ner
pök - kim. Bes - le - ner pök - gim, heý.

Aldym elime
Alaja topum.
Geliñ, hemmejäñ,
Pökgini gapyñ ...

G a ý t a l a m a:
Pök-pök, pök, pök
Seslener pökgim.
Pök-pök, pök, pök
Beslener pökgim.

Nire gitdikä
Alaja topum.
Nirde ýitdikä
Alaja topum.

G a ý t a l a m a:
Ynha, çagalar,
Alaja topum,
Dostlar, oklaýan,
Pökgini gapyñ.

SALOM, QUYOSHJON

(Ўзбек тилида)

Sözleri **R. Tolibiñki**

Sazy **Narhojaýewiñki**

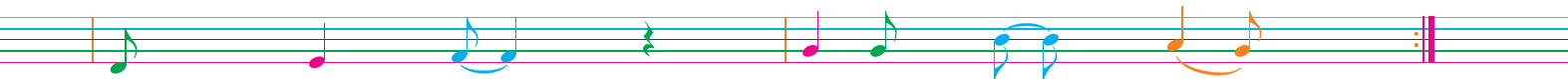
Şadyýan

Qu-yosh, qu-yosh, qu-yosh - jon, Sa-lom, sa-lom,
jo- na - jon. Mo- viy ko'k-da ya-raq-la, ya-raq - la,
Nu - ring so - chib cha - raq - la, cha - raq - la.
Mo - viy ko'k- da ya - raq - la, ya -raq - la.
Nu - ring so - chib cha - raq - la.
Qu-yosh, sen-ga o'r- toq - man, Sen-day sho'x-man, quv-noq-man.
Ku-lib - ku- lib yur, qu- yosh. Nur-dan so-lib ar-g'im-choq,
O'y-nay-man shod, xush-chaq-chaq, Nur qo'- ling - ni
ber, qu -yosh! Nur qo'- ling - ni ber, qu -yosh!

Gaýtalama:

1. Quyosh, quyosh, quyoshjon,
Salom, salom, jonajon.

Quyosh, senga o'rtoqman,
Senday sho'xman, quvnoqman.

Moviy ko'kda yaraqla,
Nuring sochib charaqla.

Kulib-kulib yur, quyosh.
Nurdan solib arg'imchoq,

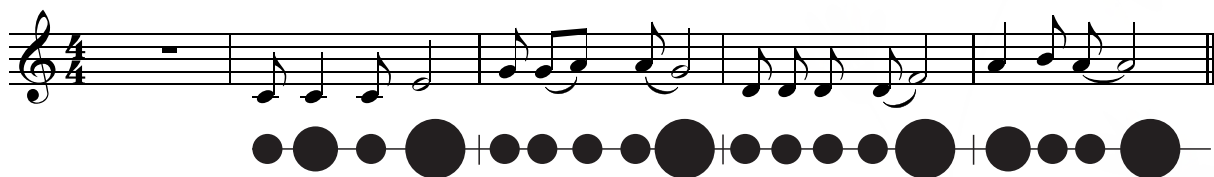
O'ynayman shod, xushchaqchaq,
Nur qo'lingni ber, quyosh!

2. Uyg'onib tong nahorda,
Ko'ngil quvna bahorday.
Olam to'ldi gullarga,
Olam to'ldi nurlarga.

Ga'ytalama.

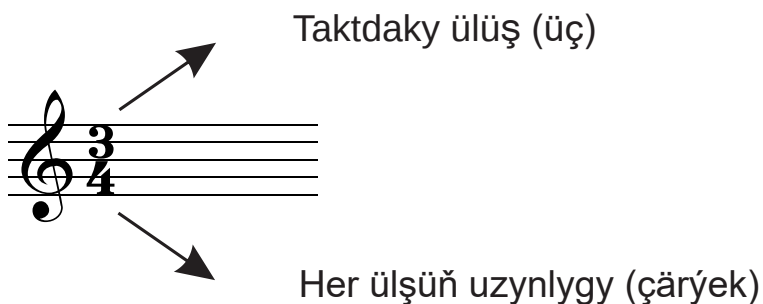
3. Baxtli, go'zal zamonda,
Men yayrayman bo'stonda.
Tong yashnaydi dilimda,
Do'stlar tutar qo'limdan.

Ga'ytalama.

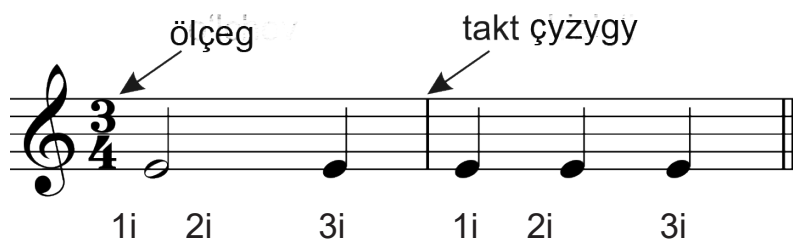
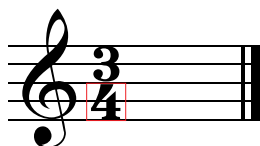

8-9-njy dersler. 3/4 we 4/4 ölçegleri

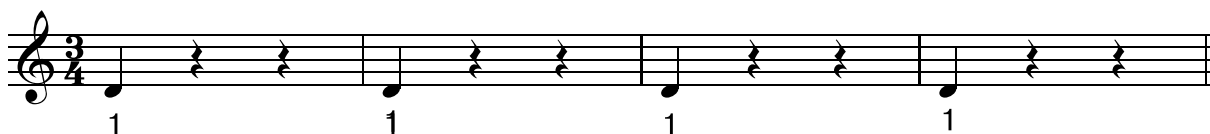

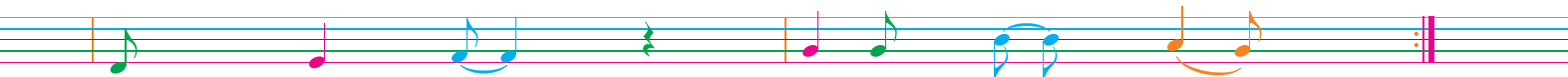
Bu ölçeg hem saz açaryndan soň goýulýar.

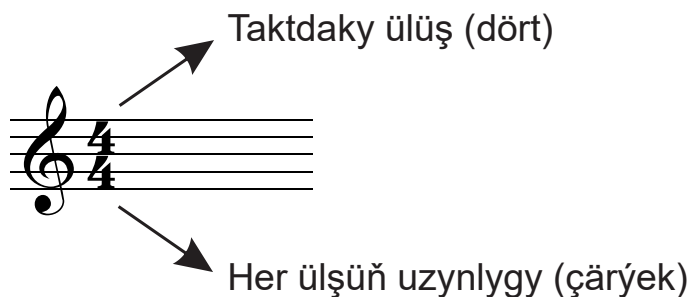
?!

Muny maşk depderiňizde ýerine ýetiriň.

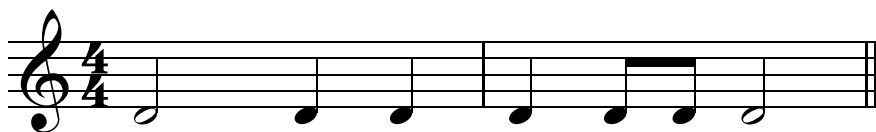

4/4 ölçegi

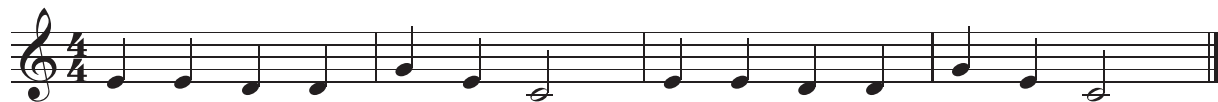
Bu ölçeg hem saz açaryndan soň goýulýar.

?!

Maşk depderiňizde ýerine ýetiriň.

1

2

3

A'YDYŞYK

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Çaltrak

Şa - gal diý - se - ne. Şa - gal. Et - mǎñ gal - ma - gal

Tow-şan diý - se - ne. Tow-şan Çöl - de gök ýow-şan.

Ar - ça diý - se - ne. Ar - ça. Go-nup-dyr ser-çe. Oý - na diý -

se - ne. Oý - na. Ot - ýyg - ýas goý - na.

ONA TILIM

(Ўзбек тилинде)

Sözleri we sazy **A. Haýdarowyňky**

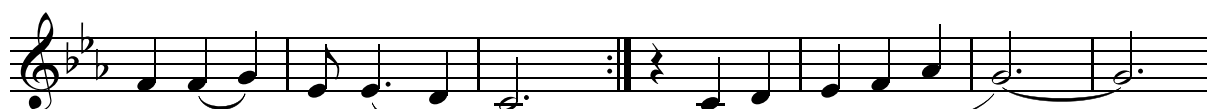
Wals tempinde

Shi-rin, qand-u a-sal - san, She'r-u g'a-zal,

masal - san. Hamma til-lar - dan a' -lo, Chi-roy-

li - san, go' -zal - san. O...

Gayıtalama

O- na ti-lim, o'z-bek ti-lim, jon ti-lim,

Naz-m-u na-sr, bi-lim - lar- ga kon ti-lim.

kon ti - lim. Jon

Shirin, qand-u asalsan,
She'r-u g'azal, masalsan.
Hamma tillardan a'lo,
Chiroylisan, go'zalsan.

Gaýtalama:

Ona tilim, o'zbek tilim, jon tilim,
Nazm-u nasr, bilimlarga kon tilim.

Men senda o'quvchiman,
Ma'nolar uquvchiman.
So'zlaring ummonidan
Dur, gavhar topuvchiman.

Gaýtalama.

Navolarim o'zbekcha,
Sadolarim o'zbekcha.
Jo'shib kuylayin qo'shiq,
Yayrab ko'nglim to'lguncha.

Gaýtalama.

Shi - rin, qan - d-u a - sal - san,

She' - r-u - g'a - zal, ma - sal - san.

Öwrenýän aýdymyňzyň ölçegini kesgitläň.

Naz-m-u na-sr, bi-lim - lar-ga kon ti-lim.

SAZ ÄLEMINE SYÝAHAT

1-2-nji dersler SAZYŇ AŇLATMA SERIŞDELERI

Saz sungatyň bir görnüşidir. Ol dürli çekimlerdeki we belentlikdäki sesleriň kömeginde obraz döredýär. **Sazyň esasy heň bolup, ölçeg, usul, depgin we dinamiki belgiler sazy aňlatmagyň serişdeleri hasaplanýar.**

Aýdym-saz sesleriniň özara baglanyşygyna **saz, heň** diýilýär. Taktda güýçli we güýçsüz ülüşleriň özara baglanyşyna **ölçeg** diýilýär.

Heň bilen sazyň güýçli we güýçsüz ülüşleriniň birsydyrgyn gelmegine **usul** diýilýär. Sazyň tizligine **depgin** diýilýär.

Sazyn güýçli ýa-da güýçsüz ýaňlanmagyny görkezýän alamlara **dinamiki alamatlar** diýilýär.

Aşakdaky sazy diňläň we ondaky aňlatma serişdelerini özüňiz tapyň.

ANDANTE

«SÝURPRIZ» SIMFONIÝASYNYŇ 2-NJI BÖLÜMINDEN BÖLEK.

Ý.Gaýdnyň sazy

Andante-howlukmazdan

SVETOFOR

(Özbek dilinde)

Sözleri **S. Açılyňky,**

Sazy **S. Nurmetowýňky**

Ortaça

Uch o - g'ay-ni bo - tir - miz, Uch xil rang -da no- dir - miz.

Qi -zil, ya-shil, sariq - miz, Kuch-qud -rat-ga qo-dir - miz.

1. 2. *tr*

Ham-ji - hat-miz do- im biz, Chor-ra - ha- lar

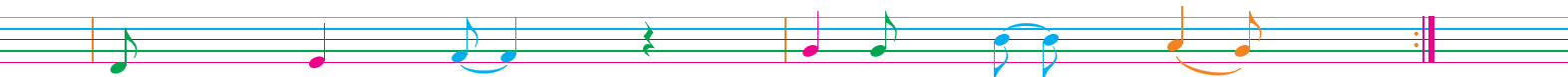
jo - yi - miz. Vaq-ti bi - lan nur so - char Uch-ta to'- lin

o - yi - miz. Qi - zil, ya-shil,

sa -riq - miz, Kuch-qud -rat - ga qo -dir - miz.

Uch og'ayni botirmiz,
Uch xil rangda nodirmiz.
Qizil, yashil, sariqmiz,
Kuch-qudratga qodirmiz.

Hamjihatmiz doim biz,
Chorrahalar joyimiz.
Vaqti bilan nur sochar
Uchta to'lin oyimiz.

Qizil yonsa, tik turing,
Yashil yonsa, tez yuring,
Sariq yonsa, ehtiyot
Chorasini ham ko'ring.

Gapimiz shu sizlarga,
Barcha o'g'il-qizlarga:
Duch kelmaysiz xatarga,
Quloq soling bizlarga.

Qi -zil, ya-shil, sariq - miz, Kuch-qud -rat-ga qo-dir - miz.

3/4 ölçeginde çärýek säginmeleriň gatnaşmagynda maşky ýerine ýetiriň.

2 3 2 3 2 3 2 3

3-4-nji dersler Ritm (usul)

Ritm – uzyn we gysga sesleriň ritmiki çalşygydyr. Sazyň sesi bilen ritm ýakyndan baglanyşyklydyr. Biz ritmi usul hökmünde aňladyp bileris.

Mysal üçin, sagadyň jykgyldysyny ýüregiň urşy bilen, atyň çapyşy bilen deňeşdirip bolar. Her bir aýdymyň ýa-da sazyň öz ritmi bar.

Sagadyň
jykgyldysy

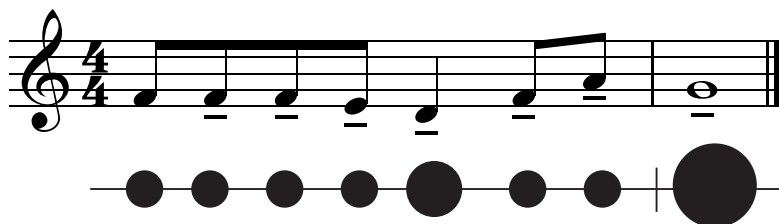

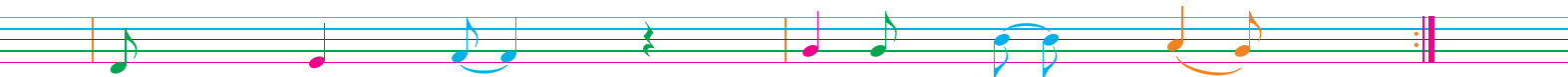
Ýüregiň urşy

Nalyň takgyldysy

Her bir aýdymyň ýa-da sazyň öz ritmi bar.

Gadyrly çagalar! Öňki derslerde aýdym-sazyň aňlatma serişdeleriniň bir eseriň häsiýetini açyp görkezmekde möhüm rol oýnaýandygyny öwrendiňiz. Kompozitorlar saz ýa-da aýdym döredenlerinde, aňlatma serişdelerinden biri bolan usula (ritm) aýratyn üns berýärler. Aşakda siz diňleýän eserde depgin bilen usulyň özara baglanyp, sazyň häsiýetini açyp görkezýändigine üns beriň.

MARSH

Şadyýan

D. Amanullaýewanyň sazy

DIYOR MADHI

(Özbek dilinde)

Sözleri **H.Rahmatyñky,**

Sazy **N.Narhojaýewiñki**

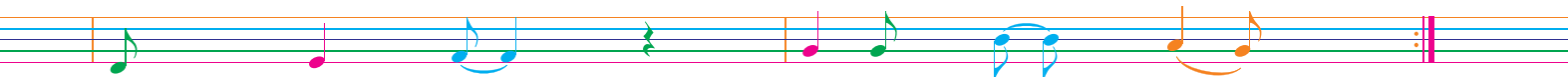
Şadyýan

O-na Va-tan er-ta - si, Ke-la-jak-ning me-va - si,
Bi-lim, hu-nar e-ga - si Biz bo'-la-miz al-bat - ta,
Ni - yat -lar ul - kan, kat - ta. a - - - - §
Ni - yat -lar ul - kan, kat - ta.

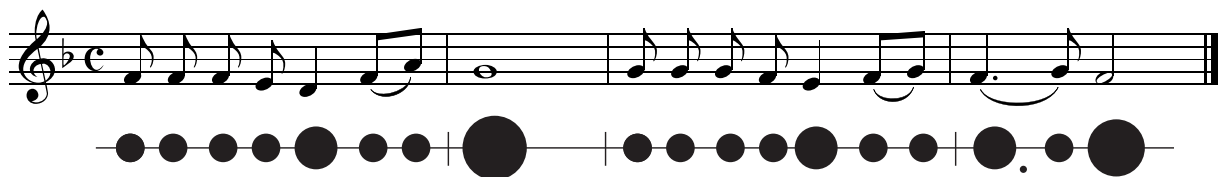
1. Ona vatan ertasi,
Kelajakning mevasi,
Bilim hunar egasi.
Biz bo'lamiz albatta,
Niyatlar ulkan katta.

2. Orzularim uch berar,
Diyor mehri kuch berar.
Dilda yorug' tuyg'ular,
Yorug'likka oshnamiz,
Ezgu ishga tashnamiz.

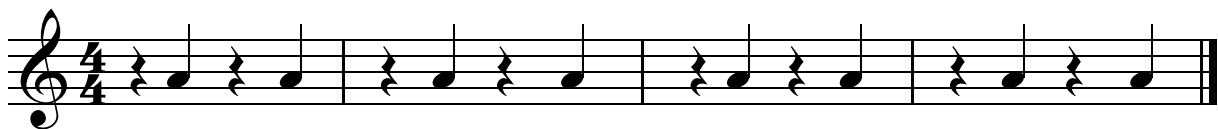
3. Dovruqlidir Vatanim,
Obro'lidir Vatanim,
Dunyodagi chamanim,
Ko'z qoramdek saqlayman,
Ishonchingni oqlayman.

4. Temur bobom dilda bor,
O'lkam bo'lur gul, obod.
Bayroqni tutib ozod,
Shod boramiz ilgari
Mard o'g'lonlar singari.

Maşk depderiñizde ýerine ýetiriñ.

5-6-njy dersler SAZ WE HEREKET. TANS

Saz – dürli sesleriň kömeginde obraz döredýän sungat görnüşidir. Ol duýgy mazmunyna-da eýedir. Saz we hereket bilelikde heňiň mazmunyny aňladýar. Heňiň mazmunyny aňladýan hereketlere **tans** diýýäris.

Tans – sungatyň bir görnüşü. Ol sazdaaky usullara we heňlere garap şadyýan we täsirli bolar. Tansyň sazyny diňlän adam duýdansyz herekete gelýär. Çünki beýle heň diňleýjini tansa çekýär.

Her halkyň öz halaýan tans sazlary bar. «Andijan polkasy», «Lezgi» ýaly tans sazlary, aýratynam, meşhurdyr. Bu tans sazyny diňläň we oňa haýsy hereketleriň laýykdygyny özüňiz tapyň.

SANAWAÇ

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Howlukmazdan

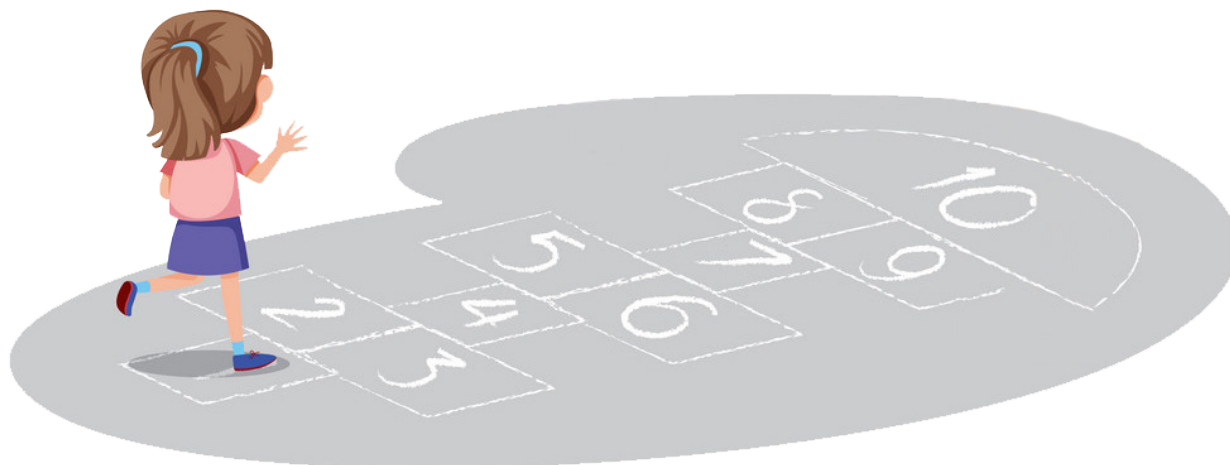
A - pak, ma - pak. Sa - ry sa - pak! A - pak, ma - pak.

Ga - zan ga - pak. A - pak, ma - pak. Kö - şek de - pek.

A - pak, ma - pak. Ça - lyñ ça - pak! Heý!

Аpak,
Маpak.
Кöшек
Деpek.

Аpak,
Маpak.
Çalyñ
Çapak!

ÖSELIŇ, TIZ, ÖSELIŇ!

Sözleri **N. Baýramowyňky**

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Orta tempde

Baglarda ter açylan,
Parlak elwan gül ýaly.
Öseliň, tiz, öseliň!
Parlap barýan Gün ýaly.

Ylymdan paý alýarys,
Mekdebiň gujagynda.
Köp iş garaşýar bize,
Ýurduň her künjeginde.

Watanymyz garaşýar,
Öseliň, tiz, öseliň!
Ösmek bize ýaraşýar,
Öseliň, tiz, öseliň!

Geliň, berjaý edeliň! Aýdym aýdanyňda sözleri düşnükli aýtmaly.
Sözler we saz birleşip, diňleýjä ýetmeli. Dogry aýtmagy gowulandyrmak
üçin aşakdaky maşklary synap görüň.

MAŞK EDÝÄRIS

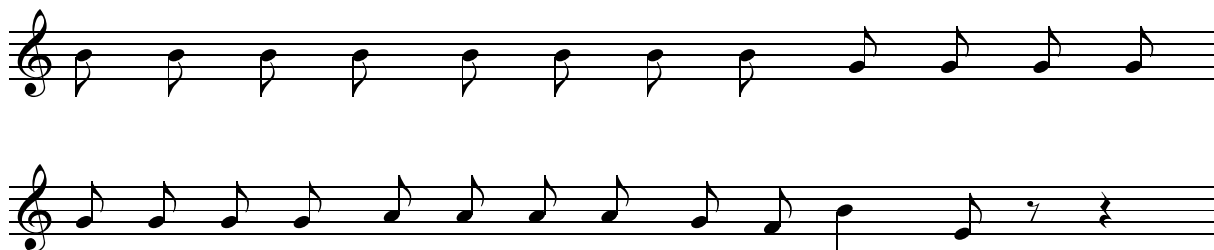
Aýdym aýdylanda aýdymyň sözlerini düşnükli we erkin aýdyň.

Aşakdaky maşkyň kömeginde dogry aýtmagy ösdürmäge synanyşyň.

Berlen nusgany lya bognunda labyzly ýerine ýetirip, aýdymyň sazyny we adyny tapyň.

Berlen nusganyň ölçegini tapyň we takt çyzygyny dogry goýup, maşk depderiňize göçüriň.

Aşakdaky nusgada ýetişmeýän nota çekimlerini tapyň we olaryň sanlaryny çepek çalyp aňladyň.

7–8-nji dersler KIRIŞLI SAZ GURALLARY. ÇEÑ GURALY.

Çeñ – köp kirişli kakylp çalynýan saz guralydyr. Ol taýajyklar bilen iki usulda: kakyp ýa-da dyrnalyp çalynýar. Taýajygyň ujunda rezin ýerleşdirilen bolup, ol ýiti ses çykarýar.

Çeñ özbek halk saz guraly hökmünde giňden ulanylýar. Onuň agaç esasyna metal simler uzynlygyna çekilendir. Simler sazlanýanda ýörite açaryň kömeginde tovlanýan ýiti metallara berkidilen.

Ýiti metal simler

Taýajyklary

PIŞIGIM

Sözleri **K. Nurbadowyňky**

Sazy **H. Amangeldiyewiňki**

Çaltrak

Musical score for the song "Pişigim" (My Cat) in 2/4 time, key of B-flat major. The lyrics are in Uzbek and Russian.

Sy - pap, sy - pap ar - ka - syn

Buý - ru - gy - ñy be - ýan et

"Pi - şik, pi - şik, pi - şi - gim,

Guý - ru - gy - ñy ýy - lan et!"

Sypap, sypap arkasyn
 Buýrugyňy beýan et.
 Pişik, pişik, pişigim,
 Guýrugyňy ýylan et!

Musical score for the song "Pişigim" (My Cat) in 2/4 time, key of B-flat major. The lyrics are in Uzbek and Russian.

Sy - pap, sy - pap ar - ka - syn

● ● | ● ● | ● ● | ●

QUVNOQ BOLALAR QO'SHIG'I (Özbek dilinde)

Sözleri **H. Kayumowyňky**

Sazy **G. Kadyrowyňky**

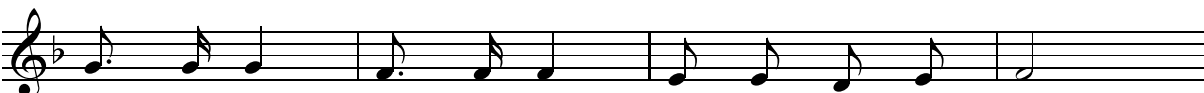
Şadyýan

Qor yo - g'ar, qor yo - g'ar – Oq par - ga o'x - shar.

Xo - na - miz gul och - gan Ba - hor - ga o'x - shar.

Yan - gi yil ar - cha - sin Be - zat - dik ko'r - kam.

Shox - la - ri tov - la - nar, Chi - roy - li bi - ram.

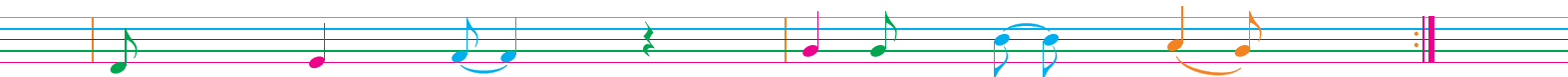
Qor yog'ar, qor yog'ar –
Oq parga o'xshar.
Xonamiz gul ochgan
Bahorga o'xshar.

Gaýtalama:

Yangi yil archasin
Bezatsdik ko'rkam.
Shoxlari tovlanar,
Chiroyli biram.

Davrani keng olib,
Boshlaymiz o'yin.
Aytamiz Yangi yil
Qo'shig'in, kuyin.

NOTA BILEN ÝERINE ÝETIRÝÄRIS

Aşakdaky maşky ilki notanyň atlaryny aýdyp, soňra sözler bilen ýerine ýetiriň.

Maşky ýerine ýetirende demiňizi üzmejek boluň.

Past - dan yu - qo - ri chiq - dik,

En - di past - ga tu - sha - miz.

Bu maşky bolsa «lýa» bogrunyň kömeginde ýerine ýetiriň.

Maşk depderine takt çyzygyny goýup, dogry göçüriň.

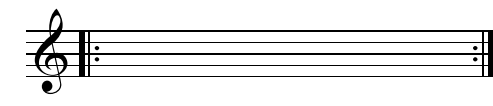
BERKITMEK ÜÇİN SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

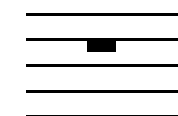
1. Aýdym aýdanymyzda nädip dem alýarys?
2. Aýdymdaky çekimli sesli bogunlary nädip aýdýarys? Çekimsiz sesli bogunlary nähili?
3. Hor bolup aýdym aýdanymyzda nämä üns bermeli?
4. Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasynyň mazmunyny aýdyp beriň. Ony nädip diňlemeli we ýerine ýetirmeli?
5. Takt näme? Takt çyzygy näme?

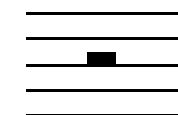
6. Şu ölçeg goýlan taktda ýarym çäryek notalar näçe sany bolýar?

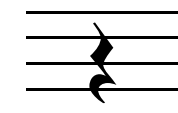
7. Şu ölçeg goýlan taktda çäryek notalar näçe sany bolýar?

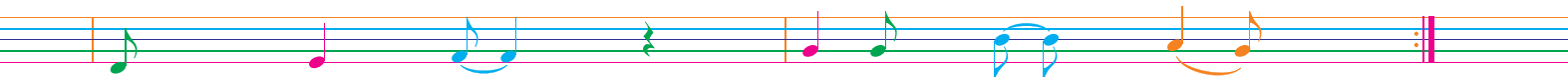
8. Şu ölçeg goýlan taktda ýarymlyk notalar näçe sany bolýar?

9. Bu nähili belgi? Onuň wezipesini aýdyp beriň.

10. Bu nähili belgi? Ondan haçan peýdalanýarys?

11. Bu nähili belgi? Ol näçä sanalýar?

12. Bu nähili belgi? Ol näçä sanalýar?

13. Bu nāhili belgi? Ol nāçä sanalýar?

14. «Öseliñ, tiz, öseliñ!» aýdymy üçin sazy kim ýazdy? Şu aýdymyň mazmunyny aýdyp beriň.

15. «Pişigim» aýdymy üçin sazy kim ýazdy? Şu aýdymyň mazmunyny aýdyp beriň.

16. Bu çärýekde nāhili saz eserlerini diñlediñiz? Nāhili tans sazlaryny bilýärsiñiz?

17. Haýsy saz aňlatmalaryny özleşdirdiñiz? Nāme üçin aýdym-sazda aňlatma serişdeleri gerek?

18. «Ona tilim» aýdymy üçin sazy kim ýazdy? Şu aýdymyň mazmunyny aýdyp beriň.

19. Haýsy sazlar we aýdymlary halaýarsyñyz?

20. Sazyň esasy nāme?

21. Sazyň aňlatma serişdeleri diyende nāmā düşünyärsiñiz?

22. Saz, heñ barada aýdyp beriň.

23. Ölçeg nāme?

24. Depgin nāme?

25. Usul (ritm) nāme?

26. Tans nāme? Haýsy tanslar bilýärsiñiz?

27. «Ilkinji jañ» aýdymynyň awtorlary kimler, mazmunyny aýdyp beriň.

28. Çeñ nāhili saz guraly? Ony nādip çalmaly?

29. «Quvnoq bolalar» aýdymynyň awtorlary kimler, mazmuny barada aýdyp beriň.

ANSAMBLYŇ GÖRNÜŞLERI

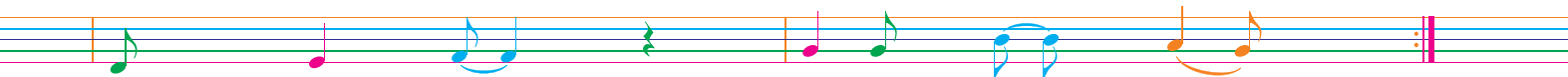
1–2-nji dersler ANSAMBL

Wokal (ses) ýa-da saz guraly saz eseriniň birnäçe adam tarapyndan ýerine ýetirilmegine ansambl («bilelikde» diýen manyda) diýilýär.

Ansambllar ýerine ýetirijileriň sanyna baglylykda dürlüçe atlandyrylýar. Iki ýerine ýetiriji üçin bolsa **duet**, üç ýerine ýetiriji – **trio** (üçlük), dört ýerine ýetiriji - **kwartet** we ş.m.

DUET

TRIO

KWARTET

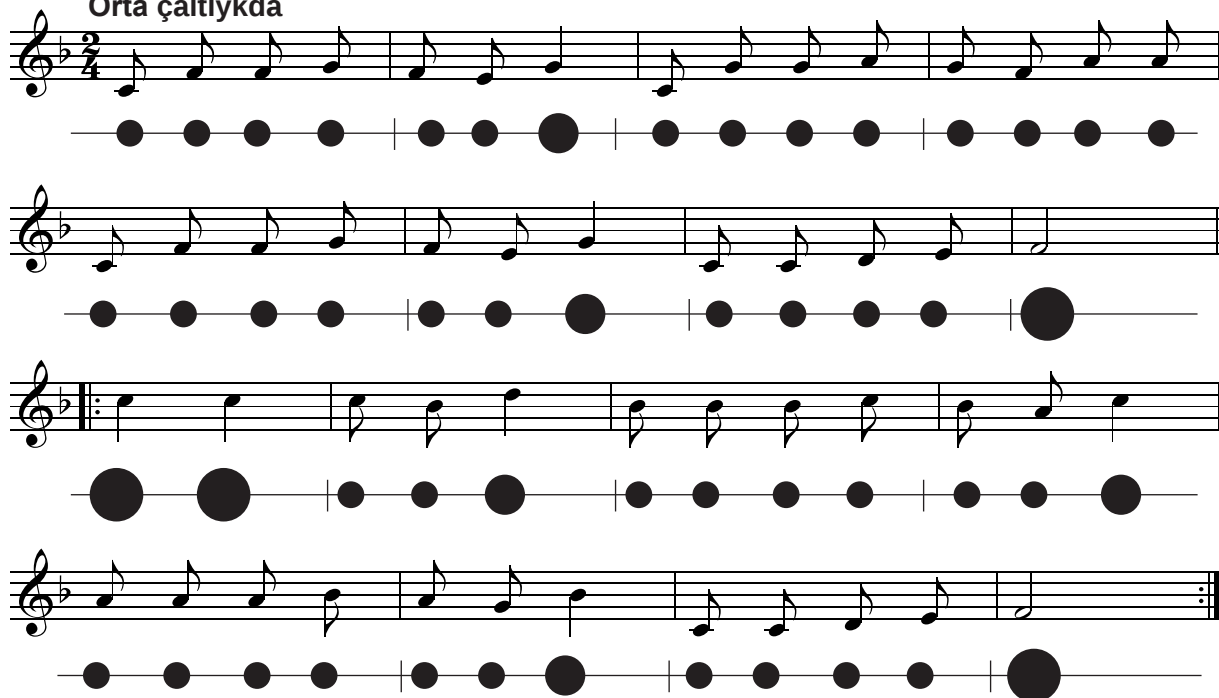

ULY SUGUN

Fransuz halk aýdymy
Orta çaltlykda

N.Seliwerstowa tarapyndan uýgunlaşdyrylan

YOSH ASKARLAR QO'SHIG'I

(Ўзбек dilinde)

Sözleri **S. Barnoýewiňki**

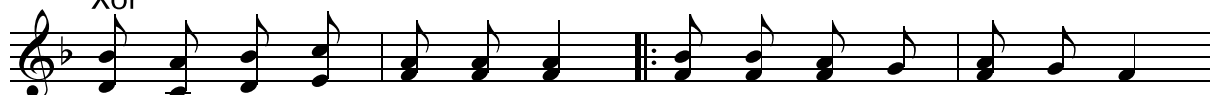
Sazy **S. Jeliliňki**

Marş tempinde

Biz - lar bo - tir yosh jang-chi – Si - nov - lar - da chi- niq -qan.

Xor

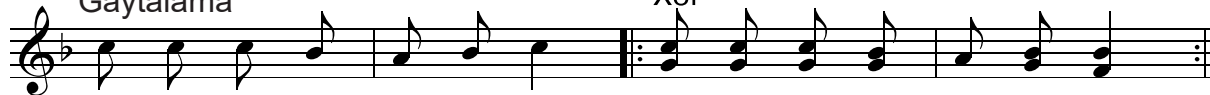
Si - nov - lar - da chi- niq -qan. U - chuv-chi -miz ham tank-chi –

Mashq-lar-da g'o - lib chiq-qan.

Gaýtalama

Xor

«Ol - g'a!» bu – biz - ning shi - or, Saf - da tu - ra - miz a - dil.

Ti - zi - lib tur - na qa - tor, Qa - dam tash-lay- miz da - dil.

Bizlar botir yosh jangchi
Sinovlarda chiniqqan.
Uchuvchimiz ham tankchi,
Mashqlarda g'olib, chiqqan.

Gaýtalama:
Olg'a – bu bizning shior,
Safda turamiz adl.
Tizilib turnaqator,
Qadam tashlaymiz dadil.

Gaýtalama:
Do'stga fido jonimiz,
Ochiq dasturhonimiz,
O'zimizday mustahkam
E'tiqod, iymonimiz

Ga'ytalama:

Toblanamiz yozu qish,
Ko'rib qo'ying mehmonlar,
Har birimiz Alpomish,
Biz bo'lajak posbonlar.

«Yosh askarlar qo'shig'i» a'ydymyny saz guraly bilen
bilelikde labyzly y'etine y'etirñ.

Biz - lar bo - tir yosh jang-chi Si - nov - lar - da chi- niq -qan.

4/4 o'l'çeginde y'arym s'aginme bilen ma'sk ediñ.

3–4-nji dersler SAZANDALAR ANSAMBLI

Şol bir saz eserini birmeñzeş ýerine ýetirýän sazandalar toparyna «Sazandalar ansambly» diýilýär. Sazandalar ansambly dürli saz gurallaryndan düzülýär. Onda dutar, rubap, naý, gyjak, çeň, tanbur, dep bolup biler.

Şonuň ýaly-da, ansambl birmeñzeş saz gurallaryndan hem düzülýär. Mysal üçin: rubapçylar ansambly, dutarçylar ansambly, çeňçiler ansambly, depçiler ansambly we ş.m.

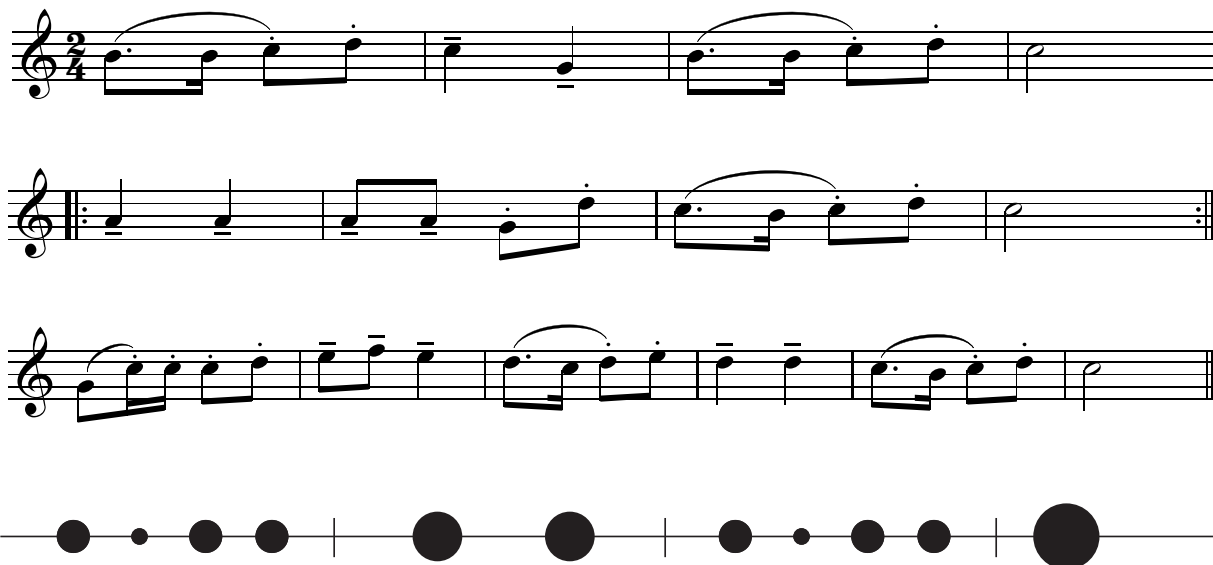

USMONIYA

Özbek halk aýdymy

Kesgitli

Aşakdaky maşklary ilki notanyň atlaryny aýdyp, soňra sözleri bilen ýerine ýetiriň. Maşky ýerine ýetirende demiňizi üzmejek boluň.

1

2

Oq te - rak- mi, ko'k te - rak, Biz -dan siz - ga kim ke - rak?

BARKAMOL AVLOD BO'LIB

(Özbek dilinde)

Sözleri **P. Möminiñki**

Sazy **N. Narhojaýewiñki**

Howlukmazdan

Va-tan bo-g'im me-vang-man, Gul-la-ring - man jil-vang-
man, Yu-rak qar-zim o'-tar - man, Sho-don bo' - lib,
shod bo'-lib, Bar-ka-mol av-lod bo' - lib,
Qo'- shiq- la- ring ay - tar - man Sho- don bo' - lib,
shod bo'-lib, Bar-ka-mol av- lod bo' - lib.

Bahra olib mehringdan,
Toblanaman bag'ringda,
Sovrunlarda yutarman
Sog'lom bo'lib, shod bo'lib
Barkamol avlod bo'lib.

Quchog'igni kezayin,
Chaman misol bezayin,
O'z gulimdan tutarman
Sog'lom bo'lib, shod bo'lib,
Barkamol avlod bo'lib.

Ko'pdir tengdosh do'stlarim,
Boqsam to'yar ko'zlarim,
Qo'shiqlaring aytarman
Sog'lom bo'lib, shod bo'lib,
Barkamol avlod bo'lib.

5–6-njy dersler. AÝDYMÇYLAR ANSAMBLÝ

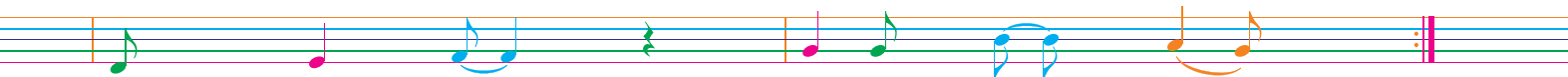
Bilelikde çykyş edýän aýdymçylaryň toparyna «aýdymçylar ansambly» diýilýär. Aýdymçylar hem sazandalar ýaly **duet**, **trio** we **kwartet** bolup çykyş edýärler.

DUET

TRIO

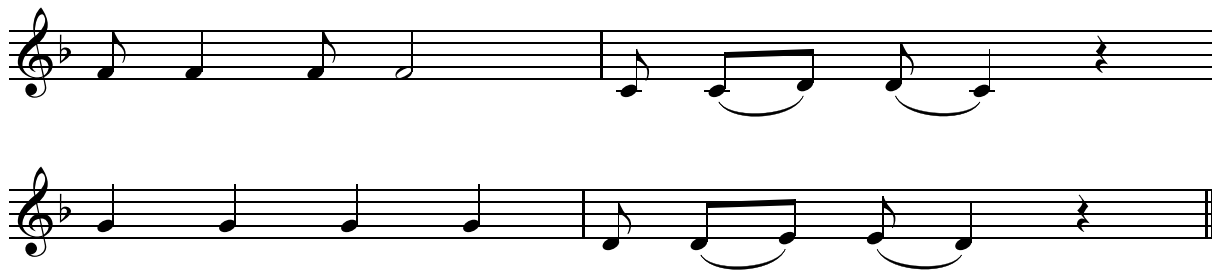
KWARTET

Berlen nusgalaryň ölçeglerini tapyň, takt çyzygyny goýup maşk depderiňize dogry göçüriň.

1.

2.

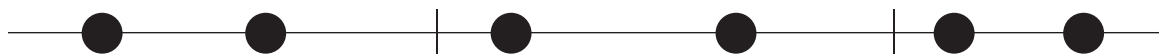
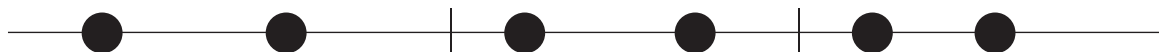
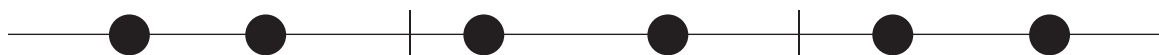

KÜŞT DEPDI

Orta çaltlykda

Türkmen halk sazy

KULCHA NON (Özbek dilinde)

Sözleri **P. Möminiñki**,

Sazy **I. Hamraýewiñki**

§ Orta çaltlykda

O-yim yop-di - lar kul-cha, Moy kul-cha, moy kul-cha. «Ye», de- di

-lar, to'y- gun-cha, to'y-gun-cha, to'y-gun-cha. Kul-cha o'xshar gul-cha-

ga, oh, oh, oh. Yu-zim o'x-shar kul-cha-ga, oh.

Gaýtalama:

Kul-cha no-n-u, kul-cha non, Ko'-ri- ni- shi gul- cha non. Kul-cha no-n-u,

kul-cha non, Ko'-ri- ni- shi gul- cha non. Ko'-ri- ni- shi gul- cha non.

Oyim yopdilar kulcha,
Moy kulcha, moy kulcha.
«Ye», - dedilar to'yguncha, to'yguncha.
Kulcha o'xshar gulchaga, oh, oh, oh,
Yuzim o'xshar kulchaga, oh.

Gaýtalama:
Kulcha non-u kulcha non,
Ko'rinishi gulcha non.
Kulcha non-u kulcha non,
Ko'rinishi gulcha non.

Shirinligi o'zimday, o'zimday,
Issiqligi yuzimday, yuzimday.
Keling, o'rtoqlar, yeymiz, oh, oh, oh.
Oyimga rahmat deymiz, oh!

Gaýtalama.

7–8-nji dersler.

ŞERMAT ÝARMATOWYŇ ADYNY GÖTERÝÄN «BULBULCHA» ÇAGALAR HOR WE TANS ANSAMBLÝ

Merkezi Aziýada ýeke-täk Şermat Ýarmatowyň adyny göterýän «Bulbulcha» çagalar hor we tans ansambly 1970-nji ýylda Özbek telewideniýesi we radio kompaniýasy tarapyndan döredildi. Özbek çagalarynyň aýdymyny diňe bir biziň ýurdumyzda däl, eýsem Fransiýada, Hytaýda, Türkiýede, Russiýada, Bolgariýada, Belarusda, Ukrainada, Kongoda, Finlýandiýada, Latwiýada,

Litwada, Estoniýada we beýleki ýurtlarda ýerine ýetirdi. Şeýle hem, bu topar 100-e golaý Özbegistanda at gazanan artistleri, kompozitorlary, Nihol baýragynyň eýelerini we dürli ugurlar boýunça hünärmenleri taýýarлады. Onuň çeper ýolbaşçysy, özboluşly aýdymly bilen aşaky synplardan size tanyş Şermat Ýarmatow.

Çagalar hor we «Bulbulcha» tans ansambly, kompozitorlarymyzyň telewizorda döreden täze aýdymlyny yzygiderli tanyşdyrýar.

«Sagdyn nesliň aýdymy», «Agtyklaryň aýdymy», «Watanym», «Injir», «Elipbiýiň dynç alyşy», «Güýz» ýaly 1000 töweregi çaga aýdymyny öwrendiňiz.

«Bulbulcha» agalar ansambly tarapyndan  erine  etirilen a dymlardan nusgalar di l  .

BUGUN YANA «BESH» OLDIM

S zleri **P. M mini ki**

Sazy ** .  armatowy ky**

Tak - ror - la - dim harf - lar - ni Us - to - zim de - di «bal - li»

mf Qut - lang o - na - jon me - ni Bu - gun ya - na «besh» oldim»

mp Bu - gun ya - na «besh» oldim» Se - vib qol - dim i - lim - ni,

mf Sev - dim o'qi - tuv - chim - ni. Ko' - ring kun - da - li - gim - ni

f Bu - gun ya - na «besh» ol - dim» Vaq - ti - da dars qil - gan - dim,

Vaqt qad - ri - ni bil - gan - dim Men - ga ha - vas qil - mas kim,

f Bu - gun ya - na «besh» ol - dim». O's - gan - day bo'l - di bo' - yim,

Ex, shi - rin xa - yol o' - yim, Tush - gim ke - la - di o' - yin...,

mf Tush - gim ke - la - di o' - yin Bu - gun ya - na «besh» ol - dim»

f Bu - gun ya - na «besh» ol - dim» Bu - gun ya - na «besh» ol - dim» *ff* Hey

Takrorladim xarflarni
Ustozim dedi «balli»
Qutlang onajon meni
Bugun yana «5» oldim» 2 gezek

Sevib qoldim ilimni,
Sevdim o'qituvchimni.
Ko'ring kundaligimni
Bugun yana «5» oldim» 2 gezek

Vaqtida dars qilgandim,
Vaqt qadrini bilgandim
Menga xavas qilmas kim,
Bugun yana «5» oldim». 2 gezek

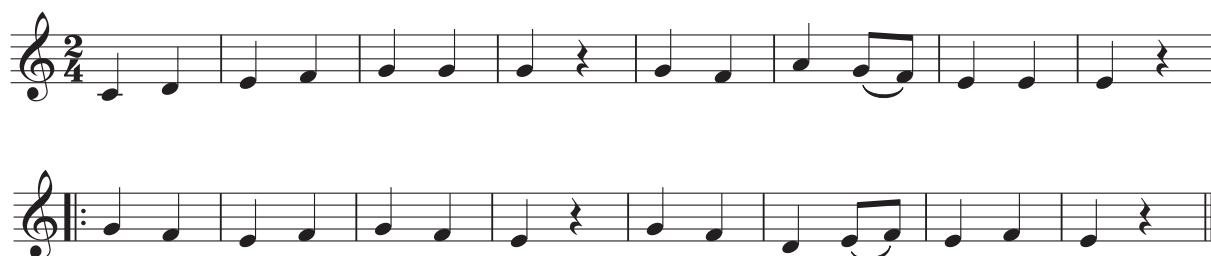
O'sganday bo'ldi bo'yim,
Ex, shirin xayol o'yim,
Tushgim keladi o'yin...,
Bugun yana «5» oldim» 2 gezek

«Bugun yana «5» oldim» aýdymyny
saz gurallary bilen aýdyň.

Berlen nusgany notanyň atlary bilen aýdyp, aýdymyň
adyny tapyň. Ony maşk depderiňize dogry göçüriň.

9–10-njy dersler. «TOMOSHA» ÇAGALAR SAZY TEATR-STUDIÝASY

Körpe zehinleri birleşdirýän «Tomosha» çagalar aýdym-saz teatr-studiýasynyň konsert programmasy, esasanam, çagalar we ýaşlar tarapyndan gowy görülyär we halanýar. Çagalaryň aýdym-saz teatry «Tomosha» 1988-nji ýylda «Gündogar bazary» atly ilkinji konsert programmasyny hödürledi. Onuň çeper ýolbaşçysy Nodira Kurbanowa.

«Tomosha» topary halkara sahnalarynda, festiwallarda «Biz erkin we abadan, jennetmekan Özbegistanyň ýurdundan!» diýip aýdym aýdyp, halkymyzyň döp-dessurlaryny we baýramçylyklaryny dürli ýurtlardan gelen deň-duşlary tanyşdyrýar.

Russiýada, Germaniýada, Fransiýada, Hytaýda we Hindistanda geçirilen köp sanly halkara çagalar ýaryşlaryna gatnaşdylar.

Şonuň ýaly-da, «Tomosha» topary her Täze ýylda yzygiderli geçirilýän «Prezidentiň arçasy» dabaralarynyň esasy gatnaşyjylaryndan biridir. Onda dürli temalarda köp erteki sahnalaşdyryp, çagalarymyza hödürlediler.

BUVIJON

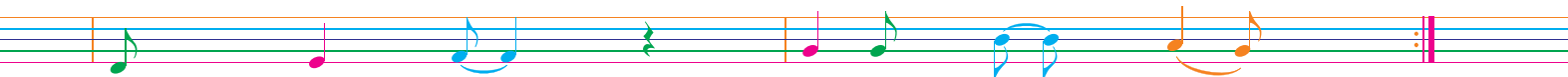
(Ўзбек dilinde)

Sözleri **K. Turdiyewanyňky**

Sazy **N. Kurbanowanyňky**

Howlukmazdan

Ne - ga siz - ni xar qa - chon, Bu-vi dey- miz Bu
vi - jon A - xir bu- vi - lar ba - ri
Bo'-li- shi ke-rak qa - ri Do- im shun- day yosh
bo' - ling, Ham - ma -miz -ga bosh bo'-ling Er- ka
lay - siz biz-lar- ni Ju -da se-va-miz bu-vi- jon siz-ni
Do- im shun- day osh bo' - ling, Ham - ma -miz -ga
bosh bo'-ling Er- ka - lay - siz biz-lar - ni Ju -da
se-va-miz bu-vi- jon siz - ni Er- ka - lay - siz biz-lar - ni
Ju -da se-va-miz bu-vi- jon siz - ni.

Nega sizni har qachon,
Buvi deymiz Buvijon
Axir buvilar bari
Bo'lishi kerak qari.

Ga'ytalama:
Doim shunday yosh bo'ling,
Hammamizga bosh bo'ling
Erkalaysiz bizlarni
Juda sevamiz sizni 2 gezek

Dadamizga onasiz,
Eng mehribon donosiz
Bizni ko'rsangiz qachon
Qilasiz achom-achom

Do-im shun-day yosh bo'-ling, Ham-ma-miz-ga bosh bo'-ling. Er - ka-

lay - siz biz-lar - ni, Ju - da se -va-miz, bu-vi-jon, siz- ni.

BOL ARI

(Özbek dilinde)

Sözleri **P. Möminiñki**

Sazy **A. Mansurowyñky**

Bol arining hech bekori bo'lmaydi,
Bol arining hech be'ori bo'lmaydi.

Gaýtalama:

Ishlashadi bol arining
Bolalari, xolalari
G'arakatda bolarining
Og'alari tog'alari
Bolarilar vazifasin
Bajarishar, bari ishlar,
Bajarishar, bari ishlar.
Bolarilar sira-sira erinmas,
Ish paytida xonasida ko'rinmas.

Gaýtalama:

Shu sababdan bolarilar asali
Bo'lar ekan juda-juda mazali.

Ish-la-sha-di bol -a- ri-ning bo- la -la- ri, xo-la - la -ri.

Ha-ra - kat -da- bol- a - ri-ning o - g'a -la- ri, to- g'a - la -ri.

Berlen nusganyñ ölçegini kesgitläp, ony maşk
depderiñize ýazyñ we takt çyzyklaryny dogry goýuñ.

KOMPOZITORLAR ҶАГАЛАРА

1–2-nji dersler. KOMPOZITOR DÜŞÜNJESI. KOMPOZITOR MUTAL BURHANOW

Kompozitor – saz eseriniñ döredijisidir. Belli bir temany baýlaşdyrýar we aýdym-saz dilinde beýan edýär. Kompozitorlar köp sesli saz we sahna eserlerini hem döredýärler.

KOMPOZITOR MUTAL BURHANOW

Her gün daňdan ýaňlanýan, halkymyzyñ buýsanjyny, şan-şöhratyny wasp edýän Özbegistan Respublikasynyñ Döwlet senasynyñ sazyny döreden görnükli kompozitorymyz Mutal (Mutawakkil) Burhanow 1916-njy ýylyñ 5-nji maýynda Buharada intelligentler maşgalasynda dünýä indi. Seýrek zehinli, kämil, şireli we özüne çekiji eserleri bilen ýurdumyzy bütün dünýä meşhur etdi.

DO'PPI TIKDIM (Ўзбек тилида)

Sözleri **T. Tolanyňky**

Sazy **M. Burhanowyňky**

Howlukmazdan

Do'p-pi tik-dim i-pak - la - ri til - lo - dan,
I-pak - la - ri de-mang, za - ri til - lo - dan.
Ji-lo ber-sam gul-la-ri-ga, ji-lo ber-sam gul-la-ri-ga,
Ko'-zing o-lur be-zak - la-ri til- lo - dan,
Ko'-zing o-lur be-zak - la-ri til- lo - dan,

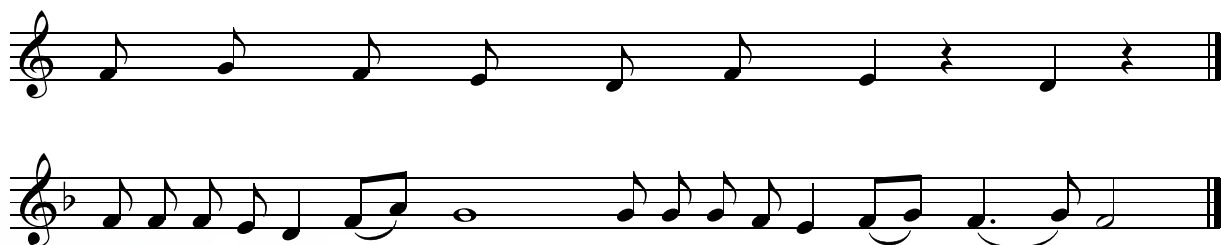
Do'ppi tikdim ipaklari tillodan,
Ipaklari demang, zari tillodan.
Jilo bersam gullariga, jilo bersam gullariga,
Ko'zing olur bezaklari tillodan,
Ko'zing olur bezaklari tillodan,
Tillodan.

Guli lola, guli lola,
Ko'zing otashiga olma uni, Lola!
Ko'zing otashiga solma uni, Lola!
Dil-u joni bilan nola qilur Lola!
Dil-u joni ila kuyla, go'zal Lola!

Berlen nusganyň ölçegini kesgitläp, ony maşk depderiňize ýazyň we takt çyzyklaryny dogry goýuň.

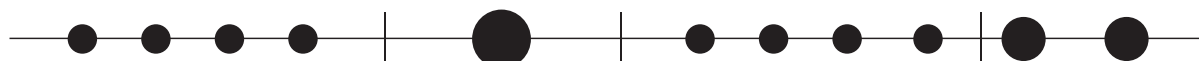
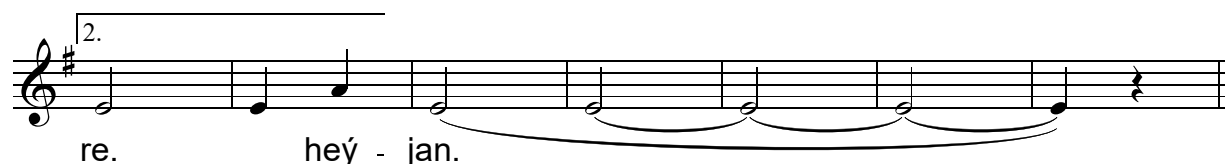
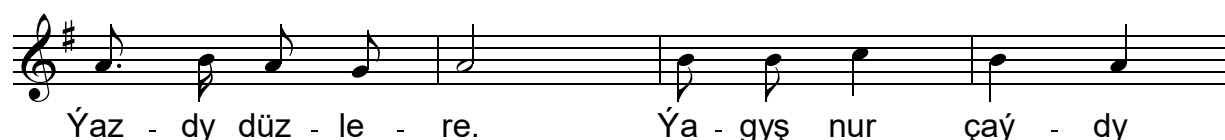
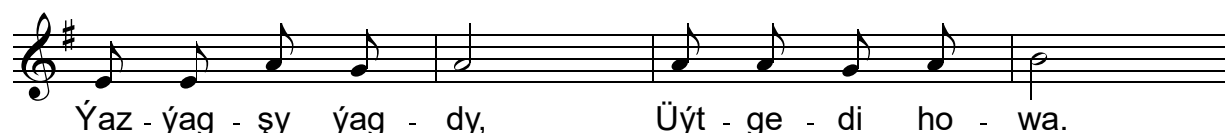
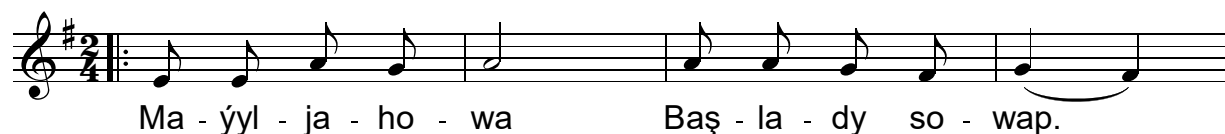

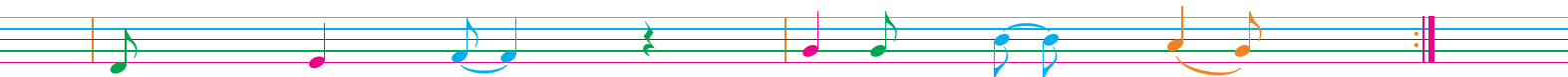
ЎАЗ ЎАГШҲ

Sözleri **K. Tañrygulyýewiňki**

Sazy **W. Ahmedowyňky**

3-4-nji dersler. ÇARY NURYMOW (1947-1992)

Çary Nurymow 1941-nji ýylyň 1-nji ýanwarynda Mary welaýatynyň Baýramaly etrabyň häzirki Bagt geňeşliginiň Täze güýç obasynda dogulýar. Ol Aşgabat şäherindäki döwlet sazçylyk mektebinde bilim alýar. Ol 1964-nji ýylda okuwy tamamlap, Türkmenistana gelen ýaş kompozitoryň döredýän eserleri uly meşhurlyk gazanyp başlaýar. Ol kinofilmler üçin sazlarý, fortepiano üçin pýesalary, romanslary we aýdymlary ýazan. Kompozitoryň döredijiliginde aýdymlar aýratyn orun eýeleýär. Olaryň heňleri türkmen halk folklory bilen çuň bagly bolup durýar. «Toý aýdymy», «Näzlim uz maňa», «Aýgözel». «Türkmenistan-baharystan» ýaly aýdymlary meşhur aýdymlar hökmünde toý-baýramçylyklarda ýaňlanýar.

Çary Nurymow 11 sany saz guraly üçin «Teke nagyşlary» atly eserini, fortepiano saz guraly üçin fuga, kanon, fugettalar, prelýudiýalar yaly köp sesli «Fortepiano üçin eksprompt-fantaziýa» eserini ýazypdyr.

ÇOPAN

Sözleri **O. Annaýewiňki**

Sazy **Ç. Nurymowyňky**

Çalt
f

Aý, ço - pan, ço - pan, ço - pan, Gu - zu - la - ryň mä - le - ýär.

mf

Gu - zu - lar - ma, suw ge - rak, Suw ýok di - ýip na - la - ýär.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Guzularyň mäleýär.

– Guzularma suw gerek,
Suw ýok diýip nalaýar.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Owlaklaryň näläýär.

– Owlaklarma gül gerek,
Gül ýok diýip aglaýar.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Kanal gelse, näme bor?!

– Owlak-duza gül bolar,
Owlak-guzyň nalamaz!

EY DARAGYM, BATLAN

Sözleri **O. Annaýewiňki**

Sazy **Ç. Nurymowyňky**

Şadyýan

Eý da-ra-gym bat - lan, Eý ýü-re-gim şat - lan.

Şat-lan, şat - lan, eý jan-eý, Gül-ler - de şat - lan.

Şat-lan, şat - lan. eý jan-eý, Zäh-met-de tap - lan.

Eý daragym, batlan,
Eý yüregim şatlan.
Eý gözel-eý haly,
Eý yüregim şatlan.

Şatlan, şatlan, eý jan-eý,
Güllerde şatlan.
Şatlan, şatlan, eý jan-eý,
Zähmetde taplan.

Eý gözel-eý haly,
Gül bezelen haly.
Eý daragym, batlan,
Gül bezelen haly.

Älemde meşhur, eý-jan
At gazanan haly.
Älemde meşhur, eý-jan,
At gazanan haly.

5–6-njy dersler

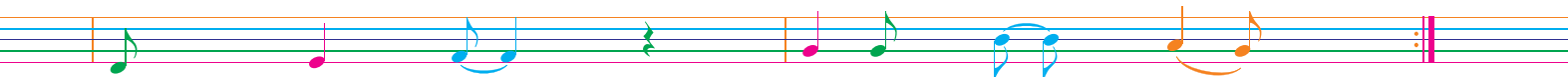
KOMPOZITOR ŞAHYR DÖWLETMYRAT NURYÝEW

Şahyr Döwletmyrat Nuryýew 1947-nji ýylyň 20-nji martynda Ahal welaýatynyň Bäherden etrabynyň Mürçe obasynda dünýä inen. Çeper döredijilik bilen çagalyk ýyllaryndan bäri meşgullanýar. Ilkinji goşgusy 7-nji synpda okaýarka şol döwürdäki «Mydam taýýar» gazetinde çap edilýär.

Döwletmyrat Nuryýew 1989 – 1999-njy ýyllar aralygynda «Edebiyat we sungat» gazetinde korrektör, habarçy, bölüm müdiri ýaly dürli wezipelerde zähmet çekýär. Soňra 1999-2002-nji ýyllarda «Garagum» žurnalynyň bölüm redaktory bolup işleýär. 2002-2018-nji ýyllarda «Diýar» žurnalynda edebi işgär, bölüm redaktory, jogapkär kätip ýaly dürli wezipelerde zähmet çekýär.

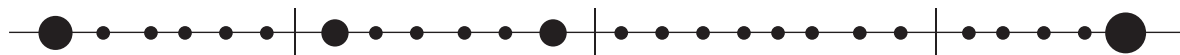

O'YUN

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Kesgitli

ÇAPAK-ÇAPAK ELLERI

Sözleri **O. Gurdowyňky**

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Orta çaltlykda

Ýazyň günü, köp ýaşa,
Kowduň sowuk ýelleri!
Jigim ýetdi üç ýaşa,
Çapak çalýar elleri!

Jigim çapak çalyp dur
Ýazyň ap-ak ýagşyna.
Gülüp goşýar goşa nur,
Ýazyň gülden nagşyna.

Bellikleriň atларыny dogry aýdyň. Ony maşk depderiňize göçüriň.

7–8-nji dersler.

MUHAMMETNUR GURBANGYLYJOW (1932-1987)

Muhammetnur Gurbangylyjow 1932-nji ýylyň 10-njy maýynda Mary welaýatynyň Murgap etrabyňyň Mülkýazy obasynda dünýä inýär. Ol 1949-njy ýylda orta mekdebi tamamlayar. 1950-1954-nji ýyllar aralygynda A.W.Lunaçarskiý adyndaky döwlet teatr sungaty institutynda okaýar. Ol soňra 1956-1962-nji ýyllar aralygynda Moskwanyň döwlet kinematografiýa institutynyň režissýorlary taýýarlaýan bölümünde okaýar.

Şol ýyllarda Muhammetnur Gurbangylyjowyň ady dramaturg hökmünde belli bolýar. Dramaturg Muhammetnur Gurbangylyjowyň türkmen gazçylarynyň durmuşyna bagyşlap döreden «Şatlygyň şapagy» atly sahna eseri Mary welaýatynyň Kemine adyndaky döwlet drama teatrynyň sahnasynda goýuldy. Şeýle hem ol ýurdumyzyň halk teatrlary üçin «Pida», «Howply ýol» ýaly drama eserlerini ýazýar.

Bulardan başga-da, ol türkmen kino sungatyna hem ep-esli goşant goşdy. Onuň döreden «Kaka, bagyşla meni!», «Ak ýollar», «Gelin», «Ýeke durna» ýaly kino eserlerine hem tomaşaçylaryň köpçüligi oňat baha berdiler.

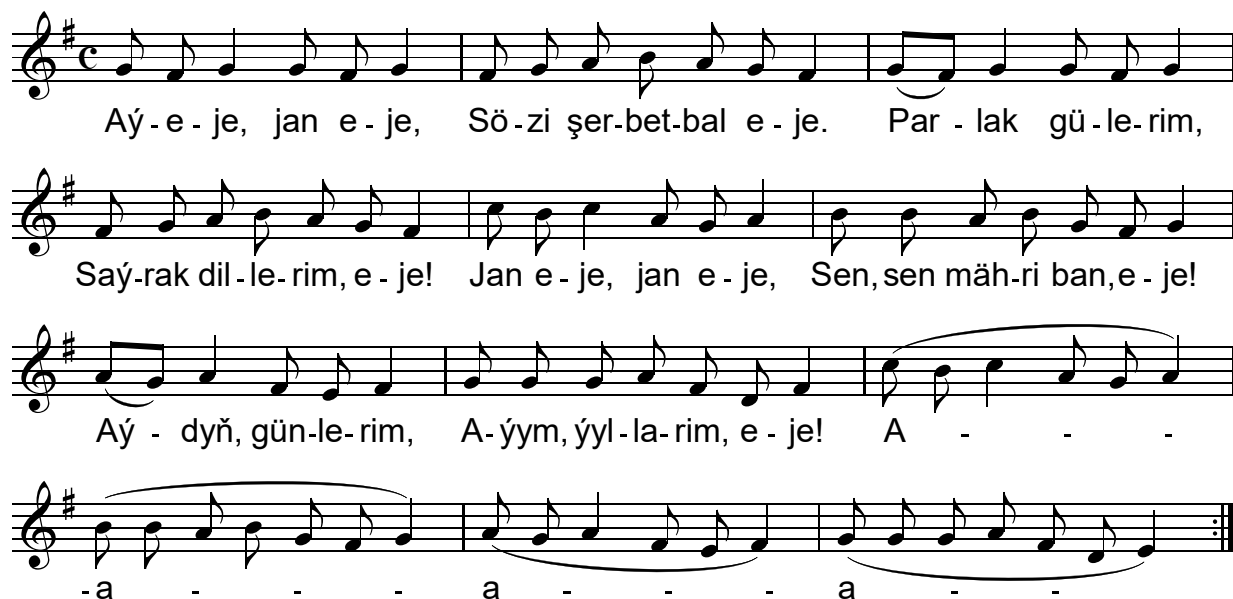

EJE

Sözleri **N. Baýramowyňky**

Sazy **M. Gurbangylyjowyňky**

Howlukmazdan

Bal eje, gül eje!
 Bagymda bilbil, eje!
 Şatlyk, begenjim,
 Sensiň guwanjym, eje!

HASYL TOÝY

Sözleri **G. Meredowyňky**

Sazy **M. Gurbangylyjowyňky**

Çaltak

Ha - syl to - ýun toý - la - ýas, A - ýak go - şup oý - na - ýas.
 Al - ma biş - di, nar biş - di, Bi - şip a - şa - ga düş - di.
 A - tam, e - nem şat - lan - ýar, Sa - ýa-syn - da ýaý - na - ýas.
 I - ne, saý - dip ýa - şa - ýas. Şat - lan - ýas, şat - lan - ýas
 Be - dew a - ta at - lan - ýas, Hem-me ýer - de toý baý - ram
 Saz ça - lyp aý - dym aýd - ýas. Ha - syl to - ýun toý - la - ýas.
 A-ýak go-şup oý-na-ýas. A-tam, e-nem şat-lan-ýar, Sa-ýa-syn-da ýaý-na-ýas.

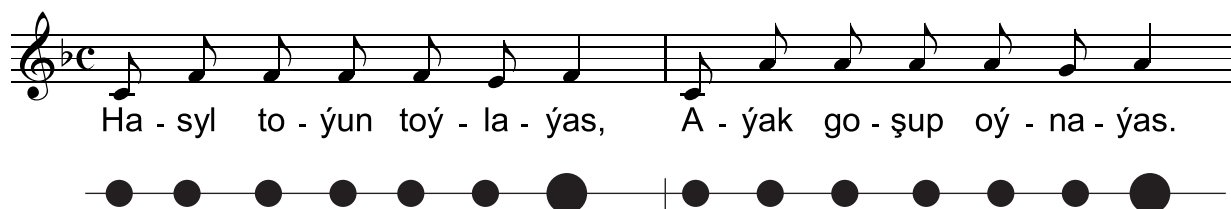
Hasyl toýun toýlaýas,
 Aýak goşup oýnaýas.
 Atam, enem şatlanýar,
 Hemme ýerde baýram.

Alma bişdi, nar bişdi,
 Bişip aşaga düşdi.
 Daýhanlar ýygma üýşdi,
 Saýasynda ýaýnaýas.

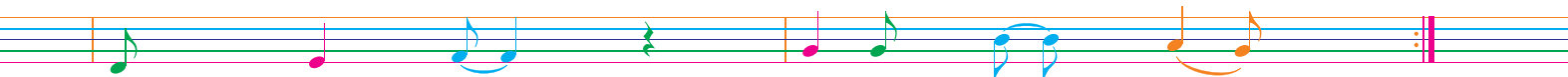
Ine, seýdip ýaşayas,
Şatlanýas, şatlanýas.
Bedew ata atlanýas,
Saýasynda ýaýnaýas.

Saz çalyp aýdym aýdýas,
Hasyl toýun toýlaýas.
Aýak goşup oýnaýas,
Atam, enem şatlanýar,
Saýasynda ýaýnaýas

Bellikleriň atларыny dogry aýdyň. Ony maşk depderiňize göçüriň.

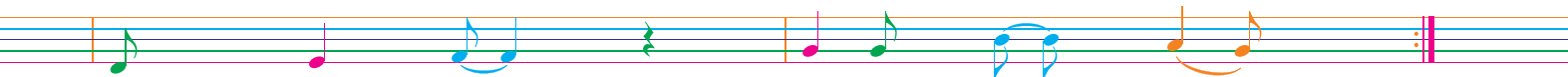

BERKITMEK ÜÇİN ÝUMUŞLAR

1. Ansambl näme? Onuň nähili görnüşlerini bilýärsiňiz?
2. Duet näme? Trio, kwartet näme?
3. «Yosh askarlar qo'shig'i» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
4. «Sazandalar ansambly» diýip nähili ansambly atlandyrýarys?
5. Haýsy ansambly «Aýdymçylar ansambly» diýip atlandyrýarys?
6. «Barkamol avlod bo'lib» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
7. «Kulcha non» aýdymynyň awtorlary kimler? Bir guralyň kömeginde ony labyzly ýerine ýetiriň.
8. «Bulbulcha» çagalar hor we tans ansambly barada näme öwrendiňiz?
9. «Bugun yana «5» oldim» aýdymynyň awtorlary kimler? Ony bir guralyň kömeginde labyzly ýerine ýetiriň.
10. «Tomosha» çagalar aýdym-saz teatry haçan döredildi? Bu topar hakda näme öwrendiňiz?
11. «Buvijon» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
12. «Bolalar» aýdymynyň awtorlary kimler? Bir guralyň kömeginde ýerine ýetiriň.
13. Kompozitor diýmek bilen kimi göz öňünde tutýarsyňyz? Aşakdaky synplarda haýsy kompozitorlar bilen tanyşdyňyz?
14. Kompozitor Mutal Burhanowyň haýsy eserlerini bilýärsiňiz?

15. «Doppi tikdim» aýdymynyň mazmunyny aýdyp beriň.
16. «Ýaz ýagşy» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
17. «Çopan» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
18. Kompozitor Çary Nurymow hakda näme öwrendiňiz? Kompozitoryň haýsy eserlerini öwrendiňiz?
19. «Eý daragym batlan» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
20. Kompozitor Şahyr Döwletmyrat Nuryýew hakda näme öwrendiňiz? Kompozitoryň haýsy eserlerini öwrendiňiz?
21. «Oýun» sazynyň awtory kim? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
22. «Çapak-çapak elleri» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
23. Kompozitor Muhammetnur Gurbangylyjow hakda näme öwrendiňiz? Kompozitoryň haýsy eserlerini öwrendiňiz?
24. «Eje» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
25. «Hasyl toýy» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
26. «Uly sugun» haýsy halk aýdymy?
27. «Swetofor» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.
28. «Aýdyşyk» aýdymynyň awtorlary kimler? Onuň mazmunyny aýdyp beriň.

MAZMUNY

Sözbaşy.....	3
--------------	---

I BAP. SAZDAKY SÄGINMELER

Aýdym aýtmagyň düzgünleri.	4
1-nji ders. Garaşsyzlygymyzy wasp edýäris.....	5
Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasy	
Sözleri A. Oripowyňky, Sazy M. Burhanowyňky.....	6
2-3-nji dersler. Säginmeler hakynda düşünjesi. Bitin säginme.....	8
Ilkinji jaň. Sözleri K. Nurbadowyňky, Sazy H. Amangeldiýewiňki.....	9
Salom maktab. Sözleri N. Rahimowyňky, Sazy O. Najmiddinowyňky.....	10
4-5-nji dersler. Ýarymlyk saz säginmesi.....	12
Bibijan. <i>Türkmen halk sazy</i>	13
O'zbek bolalarimiz. Sözleri we sazy A. Haýdarowyňky.....	14
6-7-nji dersler. Çäryek we ýarym çäryek säginmeler.....	15
Pökgim. Sözleri K. Taňrygulyýewiňki, Sazy W. Ahmedowyňky	17
Salom quyoshjon. Sözleri P. Tolibiňki, Sazy N. Narhojaýewiňki	18
8-9-nji dersler. 3/4 we 4/4 ölçegleri	20
Aýdyşyk. Sözleri K. Taňrygulyýewiňki, Sazy W. Ahmedowyňky....	22
Ona tilim. Sözleri we sazy A. Haýdarowyňky.....	23

II BAP SAZ ÄLEMINA SYÝAHAT

1-2-nji dersler. Sazyň aňlatma serişdeleri.....	25
Andante. Ý. Gaýdnyň sazy. «Sýurpriz» simfoniýasynyň 2-nji bölüminden bölek.....	25
Svetofor. Sözleri S. Açylyňky, Sazy S. Nurmetowyňky.....	26
3-4-nji dersler. Ritm (usul).....	28
Marsh. D. Amanullaýewanyň sazy	29
Diyor madhi. Sözleri H. Rahmatyňky, Sazy N. Narhojaýewiňki.....	30
5-6-nji dersler. Saz we hereket. Tans.....	32
Sanawaç. Sözleri K. Taňrygulyýewiňki, Sazy W. Ahmedowyňky	33
Öseliň, tiz, öseliň! Sözleri N. Baýramowyňky, Sazy D. Nuryýewiňki	34
7-8-nji dersler. Kirişli saz gurallary. Çeň guraly.....	36
Pişigim. Sözleri K. Nurbadowyňky, Sazy H. Amangeldiýewiňki	37
Quvnoq bolalar qo'shig'i. Sözleri H. Kaýumowyňky, Sazy G. Kadyrowyňky...38	
Berkitmek üçin soraglar we ýumuşlar.....	40

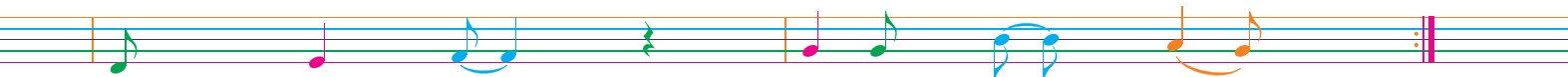

III BAP ANSAMBLYŇ GÖRNÜŞLERI

1-2-nji dersler. Ansambl	42
Uly sugun. <i>Fransuz halk aýdymy</i>	44
Yosh askarlar qo'shig'i. <i>Sözleri S. Barnoýewiňki, Sazy S. Jeliliňki</i>	45
3-4-nji dersler. Sazandalar ansambly.....	47
Usmoniya. <i>Özbek halk sazy</i>	48
Barkamol avlod bo'lib. <i>Sözleri P. Möminiňki, Sazy N. Narhojaýewiňki</i>	49
5-6-njy dersler. Aýdymçylar ansambly	50
Küşť depdi. <i>Türkmen halk sazy</i>	52
Kulcha non. <i>Sözleri P. Möminiňki, Sazy I. Hamraýewiňki</i>	53
7-8-nji dersler. Şermat Ýarmatowyň adyny göterýän	
«Bulbulcha» çagalar hor we tans ansambly.....	54
Bugun yana «besh» oldim. <i>Sözleri P. Möminiňki, Sazy Ş. Ýarmatowyňky</i>	55
9-10-njy dersler. «Tomosha» çagalar sazy teatr-studiýasy.....	57
Buvijon. <i>Sözleri K. Turdiýewanyňky, Sazy N. Kurbanowanyňky</i>	58
Bol ari. <i>Sözleri P. Möminiňki, Sazy A. Mansurowyňky</i>	60

IV BAP. KOMPOZITORLAR ÇAGALARA

1-2-nji dersler. Kompozitor düşünjesi. Kompozitor Mutal Burhanow.....	61
Do'ppi tikdim. <i>Sözleri T. Tolanyňky, Sazy M. Burhanowanyňky</i>	62
Ýaz ýagşy. <i>Sözleri K. Taňrygulyýewiňki, Sazy W. Ahmedowanyňky</i>	64
3-4-nji dersler. Çary Nurymow	65
Çopan. <i>Sözleri O. Annaýewiňki, Sazy Ç. Nurymowanyňky</i>	66
Eý daragym, batlan. <i>Sözleri O. Annaýewiňki, Sazy Ç. Nurymowanyňky</i>	67
5-6-njy dersler. Kompozitor Şahyr Döwletmyrat Nuryýew.....	68
Oýun. <i>Sazy D. Nuryýewiňki</i>	69
Çapak-çapak elleri. <i>Sözleri O. Gurdowanyňky, Sazy D. Nuryýewiňki</i>	70
7-8-nji dersler. Kompozitor Muhammetnur Gurbangylyjow.....	71
Eje. <i>Sazy M. Gurbangylyjowanyňky, Sözleri N. Baýramowanyňky</i>	72
Hasyl toýy. <i>Sazy M. Gurbangylyjowanyňky, Sözleri G. Meredowanyňky</i>	73
Berkitmek üçin soraglar we ýumuşlar.....	75

Saz. 3-nji synp [Tekst]: derslik / N.Narhojaýew [we başg.]. – Daşkent: Respublikan tälim merkezi, 2022. – 80 s.

UO'K 78(075.3)
KBK 85.31ya72

ISBN 978-9943-7814-3-6

O'quv nashri

**Nadim Norxo'jayev, Rustam Boltayev,
Gulnora Ganiyeva**

MUSIQA

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
3-sinfi uchun darslik
(*Turkman tilida*)

Redaktor *Kamiljan Hallyýew*
Tehniki redaktor *Akmal Suleýmanow*
Korrektor *Nazokat Utaýewa*
Dizaýner *Ominahan Egamberdiýewa*
Sahypalaýjy *Aýgül Fazilowa*

Çap etmäge 2022-nji ýylyň 25-nji martynda rugsat
edildi. Möçberi 60×84 $\frac{1}{8}$. Arial garniturasy.
Kegli 14. Ofset çap ediliş usuly.
Şertli çap listi 9,30. Neşirýat hasap listi 6,74.
_____ nusgada çap edildi. Buýurma № ____.

Kärendesine berlen dersligiň ýagdaýyny görkezýän jedwel

№	Okuwçynyň ady, familiýasy	Okuw ýyly	Dersligiň alnandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly	Dersligiň tabşyrylandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly
1						
2						
3						
4						
5						

Derslik kärendesine berlip, okuw ýylynyň ahyrynda gaýtarylyp alnanda ýokardaky jedwel synp ýolbaşçysy tarapyndan aşakdaky baha bermek ölçeglerine esaslanylýp doldurylýar:

Täze	Dersligiň birinji gezek peýdalanmaga berlendäki ýagdaýy.
Ýagşy	Sahaby бүтін, dersligiň esasy böleginden аýryлmandыр. Ähli sahypalary bar, ýyrtylmadyk, goparylмadyk, sahypalarynda ýazgylar we çyzyklar ýok.
Kanagatlanarly	Kitabyň daşy ýenjilen, ep-esli çyzylan, gyalary gädilen, dersligiň esasy böleginden аýрылан ýerleri bar, peýdalanyjy tarapyndan kanagatlanarly abatlanan. Goparylан sahypalary täzedен ýelmenen, käbir sahypalary çyzylan.
Kanagatlanarsyz	Kitabyň daşy çyzylan ýыртылан, esasy böleginden аýрылан ýа-da бүтінлеý ýok, kanagatlanarsyz abatlanan. Sahypalary ýыртылан, sahypalary ýетиşмеýär, çyzyлып таşланан. Dersligi dikeldip bolmaýar.